

УДК 094:027.7

О.О. Жидкова, Т.О. Ганзюк

Харківський національний
університет радіоелектроніки

Кафедра філософії
Наукова бібліотека

РОЗКРИТТЯ ФОНДІВ РІДКІСНОЇ ТА ЦІННОЇ КНИГИ У БІБЛІОТЕКАХ ВНЗ ШЛЯХОМ ВИДІЛЕННЯ ТА ПРЕДСТАВЛЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕМАТИЧНИХ КОЛЕКЦІЙ

У статті розглядаються способи відображення та можливості популяризації фондів книжкових пам'яток за допомогою сучасних інформаційних технологій за досвідом наукової бібліотеки Харківського національного університету радіоелектроніки.

В статье рассматриваются способы отображения и возможности популяризации фондов книжных памятников с помощью современных информационных технологий на опыте научной библиотеки Харьковского национального университета радиоэлектроники.

The article describes how to display and the possibility of promotion of funds of book monuments with the help of modern information technologies on the experience of the scientific library of Kharkiv National University of Radio Electronics.

Ключові слова: рідкісні та цінні книги, бібліотеки вищих навчальних закладів, віртуальна експозиція, книжкові колекції, астрономія, мініатюрні книжки.

Ключевые слова: редкие и ценные книги, библиотеки высших учебных заведений, виртуальная экспозиция, книжные коллекции, астрономия, миниатюрные книги.

Keywords: rare and valuable books, libraries universities, virtual exhibition, book collection, astronomy, miniature books.

Книга, як одне з інформаційних джерел, супроводжує людину протягом усього його життя. Вона допомагає зрозуміти навколишній світ, знайти в цьому світі себе, і завдяки людині сама народжується і вмирає. Такі ж процеси, як збір, накопичення, збереження інформаційних джерел і передача їх наступним

поколінням, є основним і постійним завданням бібліотек, у тому числі і бібліотек вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ). Сучасна бібліотека вишу – це не просто установа просвітницького характеру і центр гуманітарної культури. Перш за все, вона є інформаційним центром ВНЗ. Виконує найважливіші завдання забезпечення вільного і необмеженого доступу до інформації та збереження її джерел. Однією з найважливіших складових фондів бібліотек є спеціальні колекції, з яких формуються фонди рідкісних і цінних книг (ФРЦК).

Такий фонд в науковій бібліотеці ХНУРЕ (далі – НБ ХНУРЕ) був створений в 2007 році. Основою колекції стали 4,5 тис. примірників, виявлені шляхом суцільного перегляду книг в загальному фонді бібліотеки. Видання для ФРЦК вибиралися за наступними критеріями: рік видання, художнє оформлення, зміст, бібліографічна цінність. В НБ ХНУРЕ формуванням вищезазначеного фонду займаються фахівці відділів: зберігання фондів, електронних ресурсів, науково-бібліографічного за допомогою служб методичного забезпечення, технічної підтримки та програмного забезпечення. Для розкриття і популяризації ФРЦК нашою бібліотекою використовуються не одноразові акції, а комплексне застосування традиційних бібліотечних методів (наочні виставки, бібліографічні огляди та перегляди), створення презентацій та відео-роликів, що транслюються комп'ютерно-інформаційною системою ХНУРЕ на плазмових екранах у холі вишу, а також використання онлайн-майданчиків (сайтів ВНЗ і бібліотеки, інтернет-платформ, електронних відкритих архівів).

Після опрацювання книжок з ФРЦК з'явилась ідея представити колекції окремими тематичними блоками. І розпочато було з книг з астрономії. Сьогодні в ФРЦК ХНУРЕ знаходиться 219 книг з астрономії: монографії, підручники та навчальні посібники, довідкові видання. У сучасних умовах бібліотеки активно застосовують один з найефективніших способів збереження і популяризації бібліотечних фондів – оцифровку. НБ ХНУРЕ використовує цифровий

планшетний сканер для відтворення цифрової копії книжок з цінних колекцій. Зараз опрацьовуються книжки саме з астрономічної колекції. Вісімдесят вісім електронних копій книг з ФРЦК розташовуються в електронному архіві «EIAr KhNURE» <http://openarchive.nure.ua/handle/document/31?offset=80>.

Рішення висвітлити та надати відомості саме про цю колекцію не випадкове.

По-перше, астрономія сама по собі є наукою і давньою і сучасною одночасно, що розкриває людині таємниці світобудови. У світі сьогодні святкують Міжнародний день астрономії. Це свято народилося в Америці в 1973 році і об'єднало всіх справжніх любителів астрономії під девізом «*Несучі Астрономію людям*». День Астрономії зазвичай відзначається в день, коли Місяць має фазу поблизу 1-й чверті, що припадає на інтервал з середини квітня до середини травня. У цей день тисячі астрономічних клубів, наукових музеїв, обсерваторій, планетаріїв в багатьох країнах світу проводять безліч цікавих заходів, включаючи публічні лекції, телеконференції, спільні проекти, масові покази зоряного неба. У 2016 році це свято припало на 14 травня, а у 2017 році святкуватиметься 6 травня.

По-друге, протягом багатьох років в Україні виконувалися значні астрометричні роботи такими вченими, як В.І. Фабріціусом, М.П. Диченком, А.О. Яковкіним (у Києві), І.Є. Кортацці, Б.П. Остащенко-Кудрявцевим, Л.І. Семеновим (у Миколаїві), М.В. Ціммерманом, Б.В. Новопашенним (в Одесі), О.Я. Орловим, Є.П. Федоровим (у Полтаві). М.Ф. Хандриков був визначним організатором Київської школи теоретичної астрономії. У галузі астрофізики значних успіхів досягли С.К. Всехсвятський (Київ), О.К. Кононович і В.П. Цесевич (Одеса), Е.В. Рибка, В.Б. Степанов, М.С. Ейгенсон (Львів) та багато інших. Наше ж місто Харків пишається Г.В. Левицьким, Л.О. Струве, М.М. Євдокимовим, В.Г. Фесенковим, М.П. Барабашовим.

По-третє, дослідження у цій царині, що проводилися та проводяться співробітниками кафедри основ радіотехніки та лабораторії радіоастрономії ХНУРЕ, мають міжнародне значення і визнання. Так, міжнародним астрономічним союзом «*Minor Planet Circular*» трьом малим планетам (астероїдам) сонячної системи присвоєно імена «*Kashheev*» (Кашеєв) у 1999 році, «*Khture*» (ХТУРЕ) у 2001 році, «*Voloshchuk*» (Волощук) у 2002 році.

Ім'я Кашеєва Б.Л. невіддільне від найбільших міжнародних геофізичних проектів другої половини ХХ століття. Кашеєв Б.Л. більше 30 років (з 1956 р) очолював кафедру основ радіотехніки, заснував у 1958 році Харківську наукову школу метеорної радіолокації та Балаклійську експериментальну метеорну спостережну базу. Волощук Ю.І. був соратником та є послідовником професора Кашеєва Б.Л. і сьогодні керує науково-навчальною лабораторією радіоастрономії ХНУРЕ. Більшість видань наших вчених відображено у зібраннях публікацій електронного архіву відкритого доступу «*EIAr KhNURE*» <http://openarchive.nure.ua/handle/document/8>.

Окрім цього, ми приєдналися до проекту «*eScriptorium: архів рідкісних видань і рукописів для науки і освіти*», який організований на платформі DSpace Центральною науковою бібліотекою Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна <http://escriptorium.univer.kharkov.ua/>, де виставлені повні електронні версії книжок з відповідних колекцій бібліотек.

Для репрезентації на веб-сайті НБ ХНУРЕ віртуальної експозиції «*Астрономія – наука загадок*» були відібрані підручники з астрономії. Увазі відвідувачів представлені книги авторів-вчених: Савича О.М., Хандрікова М.Ф., Струве Л.О., чії біографії були пов'язані з нашим містом. Струве Людвиг Оттович у 1884 році був запрошений на посаду екстраординарного, а потім ординарного (1898 р.) професора Харківського університету, керував університетською обсерваторією. Савич Олексій Миколайович – відомий

астроном, член Академії наук з 1892 року, а в 1829 році закінчив курс фізико-математичного факультету Харківського університету. Під керівництвом Струве Л.О., Савич О.М. придбав великі знання в практичній астрономії і досвідченість відмінного спостерігача. А Хандриков Михайло Федорович – астроном і геодезист, удостоєний ступеня магістра астрономії, з 1873 по 1897 роки в Києві було видано кілька його робіт з астрономії, які використовувалися при викладанні в тому ж Харківському університеті. Розділами цієї експозиції стали: історичний зріз часу, коли працювали вчені, їх біографічні дані, а також рекомендаційний список літератури. У 2015 році експозицію доповнено відомостями про вчених нашого вишу та здійснено підбір роликів про астрономію (наприклад, розповідь-лекція вченого-астрофізика Стівена Гокінга «Подорож у майбутнє»).

У цьому році створено відео-ролик «Книжкові мініатюри», де представлені мініатюрні видання з тематики «Історичні книжкові мініатюри», «Лірична мозаїка», «Мудрість народна: прислів'я та приказки».

Експозиція та ролик розташовані в розділі «КультУра»: Віртуальні виставки <http://lib.nure.ua/kultura/v-expo>.

На веб-сайті нашої бібліотеки створено рубрику з фотографіями і стислим описом колекцій. Ознайомитися з їх переліком можна на пошуковій сторінці АІБС «УФД/ Бібліотека» <http://catalogue.nure.ua/DocSearchForm> за допомогою класифікатора, розробленого для поліпшення пошуку в електронному каталозі. Це новий каталог тем, з підрубриками, які відображають природничу, наукову, технічну, соціально-економічну, довідкову та художню літературу з цього фонду. Бібліографічний опис видань виконується відповідно до чинних стандартів: «ДСТУ ГОСТ 7.1-2006 Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та «ДСТУ ГОСТ 7.87:2008 Книжкові пам'ятки. Загальні вимоги». Для кожної книги складається стислий опис книг.

Таким чином, формування та представлення фонду рідкісної та цінної книги має важливе значення для історії вузу, бібліотеки і тих наук, які викладалися і викладаються в ХНУРЕ. Робота в цьому напрямку буде продовжуватися і надалі, планується виставляти книги і по інших галузях знань з нашого ФРЦК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астрономія // Астрономічний енциклопедичний словник / за заг. ред. І. А. Клімішина, А. О. Корсунь. – Львів : ЛНУ–ГАО НАНУ, 2003. – С. 39. – ISBN 966-613-263-X.

2. Астрономія – наука загадок : віртуальна експозиція / наукова бібліотека ХНУРЕ; уклад. В. М. Саєнко, Н. Ю. Етенко, Н. П. Мурадова, І. П. Аврамова, Ю. Е. Дерев'янку // сайт НБ ХНУРЕ. – URL : <http://lib.nure.ua/kultura/v-ехрозва> – Назва з екрану.

3. Книжкові мініатюри : презентація / наукова бібліотека ХНУРЕ; уклад. Н. П. Мурадова, І. П. Аврамова // сайт НБ ХНУРЕ. – URL : <http://lib.nure.ua/kultura/v-ехрозва> – Назва з екрану.

4. Міжнародний день астрономії // Вікіпедія – вільна енциклопедія. – https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародний_день_астрономії. – Назва з екрану